

Якимчук І. П. кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології, Уманський державний
педагогічний університет ім. Павла Тичини
<https://orcid.org/0000-0002-6110-8512>

СПЕЦИФІКА УЯВЛЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПРО УСПІШНІСТЬ НАВЧАННЯ

У статті описано особливості уявлень здобувачів вищої освіти про успішність навчання, отримані завдяки застосуванню техніки рефлексивного тематичного аналізу глибинних інтерв'ю. Здійснено якісний аналіз оцінювання досліджуваними успішності навчання відповідно до внутрішніх та зовнішніх критеріїв.

Ключові слова: здобувач вищої освіти; успішність навчання; рефлексивний тематичний аналіз; глибинне інтерв'ю.

Вступ. Сьогодні українського населення характеризується постійним переживанням небезпеки за своє життя та життя своїх близьких, стресами, пов'язаними із погіршенням умов життя як результатом повномасштабної агресії російської федерації, а також хвилюванням щодо свого майбутнього. Молодь, що сьогодні момент отримує вищу освіту, повина усвідомлювати свою важливість як майбутніх успішних спеціалістів, завданням яких буде відбудовувати післявоєнну Україну та розвивати різноманітні сфери її економіки. Для цього їм необхідно зрозуміти сутність успішності навчання і чітко визначити для себе її критерії.

Мета статті – проаналізувати та описати уявлення здобувачів вищої освіти про успішність навчання.

Теоретичне підґрунтя. Дослідження успішності навчання або, іншими словами, академічної успішності на усіх вікових етапах та у різних умовах проводяться науковцями вже достатньо довгий час. Зазвичай, предметом досліджень стають різноманітні соціальні, особистісні та інші чинники, які здійснюють вплив на успішність навчання, основним критерієм якого, частіш за усе, є оцінювання досліджуваного сторонніми експертами, а його власні уявлення можуть і не враховуватися [1, 28-31; 2, 101-104]. Термін «академічна успішність» досі є неоднозначним для психологічної науки, а різні автори пропонують розуміти його як

перелік певних елементів. Так, на думку Т.Т. York, С. Gibson та S. Rankin, успішність навчання поєднує у собі здобуті високі оцінки (academic achievement), набуття необхідних навичок та компетенцій (acquisition of desired skills and competencies), досягнення цілей навчання (attainment of learning objectives), почуття задоволеності (satisfaction) та прихильності (persistence), а також ефективність після здобуття освіти (post-college performance)» [3; 5]. У зв'язку з тим, що однією з цілей досліджень успішності навчання є підвищення власних рейтингів закладами освіти, то стає зрозуміло, чому академічна успішність прирівнюється до середніх балів по дисциплінах, кількості їхніх переслуховувань тощо [4, 438]. На нашу думку, нераціонально ігнорувати потреби, інтереси та уявлення про успішність навчання самих студентів, адже це негативно впливає на їхню зацікавленість в процесі здобуття необхідних знань і навичок для ефективності майбутньої професійної діяльності. Проте, останнім часом у зарубіжних країнах почали з'являтися дослідження розуміння академічної успішності самими здобувачами вищої освіти, ініціаторами яких є сами вони, а методами - інтерв'ю та фокус-групи [5, 257-268]. Визначено, що для студентів процес навчання є так само цінним, як і результат. Також вони часто згадують про важливість переживання позитивних емоцій під час навчання, почуття

залученості до процесу та його стресогенність [6, 13; 7; 8, 481]. Незважаючи на те, що різні автори акцентують свою увагу на різних особливостях навчання у зв'язку з його успішністю та аналізують дані з різних змістовних позицій, загальним для цих досліджень є те, що аналізу підлягає реальний досвід здобувачів вищої освіти, в усій його багатоаспектності. У результаті стає зрозумілим, що студентський погляд на успішність навчання у багатьох аспектах не співвідноситься з тим, що вважається важливим для закладів вищої освіти. Можна погодитись із твердженням, що якісне дослідження досвіду студентського навчання, зокрема, питання успішності, дозволить виокремити по-справжньому релевантні для досліджень конструкти та аспекти.

Методи дослідження – рефлексивний тематичний аналіз, порівняння, узагальнення та ін.

Результати і обговорення. Матеріалом для аналізу у дослідженні були глибинні інтерв'ю, у яких брали участь 30 здобувачів вищої освіти (15 дівчат та 15 юнаків) віком від 17-ти до 31-го років, які завершили перший курс навчання з різних спеціальностей (психологія, педагогіка, маркетинг, фінанси, менеджмент) у різних закладах вищої освіти (УДПУ ім. Павла Тичини, НПУ ім. Драгоманова та ін.) за денною та дистанційною формами навчання. Інтерв'ю, тривалість якого становила від 40-ка хвилин до 1-ї години, з дозволу досліджуваних записувалися на диктофон для подальшої розшифровки за допомогою методу тематичного рефлексивного аналізу. Цей метод є більш інтерпретаційним, а не семантичним, і будується за принципом послідовного багатоступінчастого кодування, який полягає у здійсненні процедури руху від первинних кодів, які дуже близькі до невеликих фрагментів самого тексту, враховуючи коди вищого порядку і рівня узагальнення, до власне тем, які об'єднують та розкривають отримані дані [9, 89-90]. Хоча інтерв'ю частково здійснювались у вільній формі,

обов'язково задавались питання щодо розуміння сутності успішності навчання, мотивів обрання спеціальності та закладу вищої освіти, відмінності процесу навчання від уявлення про нього до початку здобуття вищої освіти, уявлення про ідеальний університет та ін.

Завдяки застосуванню тематичного аналізу маємо можливість проаналізувати розуміння успішності навчання здобувачами, намагаючись знайти тематичну організацію, яка повною мірою описувала б почуте від респондентів та розкривала уявлення досліджуваних. Було почато з первинного кодування смислових фрагментів висловлювань респондентів, і, поєднуючи їх у коди другого рівня, формувались три загальні теми: «Безпосередня академічна успішність», «Знання» і «Самовідчуття».

До теми «Безпосередня академічна успішність» належать висловлювання здобувачів, що стосуються оцінок та навчальних рейтингів, а також відсутності пересдач і переслуховувань дисциплін. Наведемо декілька прикладів таких висловлювань.

Респондент (Р) 14: «За нас уже давно все вигадали. Є навчальна програма, є критерії оцінювання того, як її хто засвоїв. Тому, чим вища оцінка, тим успішнішим у навчанні ти є».

Р 17: «Усіх оцінювали при вступі до університету, обирали кращих та надавали стипендії. Потім треба сесії сдавати. Весь час моніторять, як кожен здобувач справляється з завданнями різними. Когось це мотивує, а комусь – усе одно».

Р 28: «Тут усе зрозуміло. Здобувачі, які весь час усе пересдають, - невдахи».

Тема «Знання» містить у собі висловлювання досліджуваних щодо необхідності засвоєння заданих ззовні нормативів (навчальної програми спеціальності та окремих її курсів; знань, вмінь та навичок, володіння якими вимагає майбутня професія), а також важливості знань як передумови саморозвитку (розширення кругозору, оволодіння навичками творчого мислення тощо).

Р 3: «Я завжди так перевіряю: якщо можу без підказок та підглядань відповісти

Питання психології

своїми словами на питання чи там екзамен сдати, то значить – молодець, предмет засвоїв успішно».

Р 8: «Оцінки – то таке... Зазубрила, сдала, стипендію отримала, забула. А от якщо ті знання у житті якось допомагають, то можна сказати, що не дарма вчилась. Ну наприклад, стаєш більш уважною до інших людей, починаєш розуміти, чого вони так поведуться. Ну і усе таке...».

Р 23: «Зараз усе інакше. Ми ж обирали спеціальності не просто так. В інтернеті треба слідкувати за вакансіями різними, читати вимоги до них, спілкуватись з людьми успішними, а потім вже своєю головою думати і вчити добре те, що потім корисним буде».

Тема «Самовідчуття» об'єднує у собі висловлювання здобувачів про те, що успішність навчання пов'язана з відчуттями внутрішнього комфорту, задоволення від процесу набуття нових знань і навичок та різних інших психологічних станів.

Р 8 «Я от розумію, коли знання вчать взагалі мене мислити краще, по-іншому на багато речей дивитись, роблять мудрішою людиною, то і почуваюсь, наче вже якось успіху і досягла».

Р 21 «Ну не можна себе заставляти щось вчити, якщо воно тобі не лізе. Значить – не твоє. Сенсу ніякого. Саморозвиток повинен гармонійним бути. Гадаю, що успішні ті здобувачі, які легко

засвоюють якийсь предмет, наче рибою у воді почувають себе, а не зубрили усякі. Шо тут казати: треба шукати своє».

Р 27 «Для мене заклад освіти – це, упершу чергу, як школа життя. Тут треба вчитись домовлятися з одногрупниками, і з викладачами, вирішувати власні проблеми і друзям допомагати. Ви згадайте школу. І кому та фізика з хімією тепер знадобиться? А от друзів зі школи можна попросити якусь роботу допомогти зробити. А якщо ти вмієш себе нормально у компанії показати, то після отримання диплому може хтось і на роботу запросить. Я так вважаю».

Ці три теми є три узагальнених способу розуміння успішності, і їх можна побудувати вздовж континууму від зовнішніх визначень до внутрішніх. «Безпосередня академічна успішність» у цьому випадку є цілком зовні задане визначення успішності. Частина теми «Знання» безумовно також є зовнішнім визначенням, коли стосується навчальних програм чи заданих професією вимоги. Інша частина «Знань» — більшою мірою внутрішнє, тобто зумовлене самим здобувачем. «Самовідчуття», як розуміння успішності, повністю орієнтоване усередину, на власні уявлення та критерії, на співвіднесення із собою. Схему розуміння успішності навчання відповідно до вектору визначення сутності цього поняття подано у табл. 1.

Таблиця 1

Організація даних інтерв'ю відповідно до вектора уявлень про успішність навчання

Вектор уявлення			
Зовнішній		Внутрішній	
Безпосередня академічна успішність	Знання		Самовідчуття
оцінки, відсутність пересдач та переслуховувань	засвоєння зовнішніх нормативів (навчальна програма, необхідні знання та навички для майбутньої професійної діяльності)	розвиток (розширення кругозору, творчого мислення тощо)	інтерес, комфорт, захопленість

Важливо наголосити, що якщо повернутися до індивідуальних наративів здобувачів про своє навчання, на основі яких вдалося побудувати таку схему, у них немає «вибору» якогось одного зі способів розуміння успішності. Яким би чином

здобувачі не відповідали на саме питання про те, що саме оцінювали, аналізуючи власну успішність, у усій розмові зазвичай присутні як мінімум дві, а найчастіше усі три теми, хоча існують відмінності щодо форм їхнього розкриття та взаємовідносин

однієї теми з іншою. Усе це часто викликає суперечності у розумінні здобувачами сутності успішності, особливо це стосується ролі та місця оцінок. Наприклад, навіть у випадку активного заперечення розуміння успішності як безпосередньої академічної успішності в якийсь момент деякі респонденти говорять про себе чи інших здобувачів як «відмінників», маючи на увазі досягнення успіху у навчанні, а також не критикують саму ідею оцінювання та не хочуть виключити оцінки як спосіб визначення успішності. Однак при такому внутрішньому конфлікті цінності безпосередньої академічної успішності та інших висловлених способів розуміння успішності оцінки програють зазвичай навіть у тих досліджуваних, хто називає безпосередню академічну успішність змістом успішності навчання у більш широкому значенні.

Висновки. Презентовані результати дослідження дозволяють визначити певну специфіку уявлень здобувачів про успішність їхнього навчання. Якісний аналіз 30 глибинних інтерв'ю зі здобувачами-першокурсниками, які навчаються у різних ЗВО та на різних спеціальностях, здійснений відповідно до методології рефлексивного тематичного аналізу, надав можливість виокремити три основні узагальнені способи розуміння успішності навчання, властивих здобувачам на початкових етапах навчання у ЗВО. Ці теми - успішність як

безпосередня академічна успішність, успішність як набуття знань, успішність як відчуття себе - можуть бути розташовані вздовж континууму переходу від орієнтації на зовнішні критерії до орієнтації на внутрішні критерії. Більшою мірою отримані результати узгоджуються з картиною, отриманою у дослідженнях із зарубіжними здобувачами: інституційні уявлення про успішність навчання (оцінки, рейтинги тощо) важливі при оцінці здобувачами власної успішності навчання, проте уявлення про неї далеко не обмежуються лише цим. Розуміння успішності містить великий компонент, пов'язаний із внутрішніми станами, суб'єктивними відчуттями, які не охоплюються стандартними процедурами оцінювання успішності здобувачів. Сюди належать не лише показники задоволеності навчанням та закладом освіти, а й емоційне тло, вкладені у навчання зусилля, стресогенність навчання тощо. Такі внутрішні відчуття можуть впливати на думку про успішність навчання набагато сильніше і, наприклад, призводити до відчуття неуспішності навіть у випадку досягнення високих оцінок. Можна вважати, що вивчення того, чим є навчання та його успішність безпосередньо для тих, хто навчається, дозволить співвіднести перспективи усіх учасників процесу. Крім того, проведена робота дає привід для подальших роздумів щодо коректних та адекватних способів виміру успішності навчання.

Список використаних джерел

1. Дубина, С. О., Хапченкова, Д. С., Бондаренко, С. В., Федорова, І. О. (2022) Методика оцінювання успішності студентів під час дистанційного навчання. *Медична освіта*, 2022, Вип. № 2. DOI 10.11603/m.2414-5998.2022.2.13103
2. Жуковська, А. Л. (2005) Проблема оцінювання успішності студентів // Науковий пошук молодих дослідників: зб. наук. праць / за ред. В. М. Єремєєва. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. Вип. № 2.
3. York, T. T., Gibson, C., Rankin, S. (2015) Defining and Measuring Academic Success. *Practical Assessment, Research, and Evaluation*. 2015. Vol. 20(5). DOI:10.7275/hz5x-tx03.
4. Cachia, M., Lynam, S., Stock, R. (2018) Academic success: Is it just about the grades? *Higher Education Pedagogies*. Vol. 3(1). DOI:10.1080 /23752696.2018.1462096.
5. Hannon, O., Smith, L., Lã, G. (2017) Success at University: The Student Perspective. *Success in Higher Education: Transitions to, within and from University* / Wood L. N., Breyer Y. A. (eds.). Singapore: Springer.
6. Picton, C., Kahu, E. R., Nelson, K. (2018) «Hardworking, determined and happy»: first-year students' understanding and experience of success. *Higher Education Research & Development*. 2018. Vol. 37 (1). DOI:10.1080/07294360.2018.1478803

7. Sá, M. J. (2020) «The secret to success». Becoming a successful student in a fast-changing higher education environment. *European Journal of Higher Education*. DOI:10.1080/21568235.2020.1777445.
8. Nyström, A. S., Jackson, C., Salminen Karlsson, M. (2019) What counts as success? Constructions of achievement in prestigious higher education programmes. *Research Papers in Education*. 2019. Vol. 34 (4). DOI:10.1080/02671522.2018.1452964.
9. Braun, V., Clarke, V. (2006) Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*. 2006. Vol. 3(2). DOI:10.1191/1478088706qp063oa.

References

1. Dubina, S. O., Hapchenkova, D. S., Bondarenko, S. V., Fedorova, I. O. (2022) Metodika ocinjuvannja uspishnosti studentiv pid chas distancijnogo navchannja [Methodology for evaluating students' success during distance learning] *Medichna osvita*, 2022, Vip. №2. DOI 10.11603/m.2414-5998.2022.2.13103. (in Ukrainian)
2. Zhukovs'ka, A. L. (2005) Problema ocinjuvannja uspishnosti studentiv [The problem of evaluating students' success] *Naukovij poshuk molodih doslidnikiv: zb. nauk. prac' / za red. V. M. Eremeeva*. Zhitomir: Vid-vo ZhDU im. I. Franka, 2005. Vip. № 2.
3. York, T. T., Gibson, C., Rankin, S. (2015) Defining and Measuring Academic Success. *Practical Assessment, Research, and Evaluation*. 2015. Vol. 20(5). DOI:10.7275/hz5x-tx03.
4. Cachia, M., Lynam, S., Stock, R. (2018) Academic success: Is it just about the grades? *Higher Education Pedagogies*. Vol. 3(1). DOI:10.1080 /23752696.2018.1462096.
5. Hannon, O., Smith, L., Lã, G. (2017) Success at University: The Student Perspective. *Success in Higher Education: Transitions to, within and from University / Wood L. N., Breyer Y. A. (eds.)*. Singapore: Springer.
6. Picton, C., Kahu, E. R., Nelson, K. (2018) «Hardworking, determined and happy»: first-year students' understanding and experience of success. *Higher Education Research & Development*. 2018. Vol. 37 (1). DOI:10.1080/07294360.2018.1478803
7. Sá, M. J. (2020) «The secret to success». Becoming a successful student in a fast-changing higher education environment. *European Journal of Higher Education*. DOI:10.1080/21568235.2020.1777445.
8. Nyström, A. S., Jackson, C., Salminen Karlsson, M. (2019) What counts as success? Constructions of achievement in prestigious higher education programmes. *Research Papers in Education*. 2019. Vol. 34 (4). DOI:10.1080/02671522.2018.1452964.
9. Braun, V., Clarke, V. (2006) Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*. 2006. Vol. 3(2). DOI:10.1191/1478088706qp063oa.

Summary

Jakimchyk I. Candidate of Psychological Sciences, Docent,
Associate Professor of Psychology Department,
Uman State Pedagogical University named after Pavla Tychyny

SPECIFICITY OF PERCEPTIONS OF HIGHER EDUCATION ACQUISITIONERS ABOUT STUDY SUCCESS

Introduction. Today, the Ukrainian population is characterized by a constant feeling of danger for their lives and the lives of their loved ones, stresses associated with the deterioration of living conditions as a result of the terrorist actions of the Russian Federation, as well as worries about their future. Young people, who are currently receiving higher education, must realize their importance as future successful specialists, whose task will be to rebuild their country and develop various spheres of its economy. To do this, they need to understand the essence of successful learning and clearly define its criteria for themselves.

The purpose of the article is to analyze and to describe students' perceptions about study success in higher educational institutions.

Methods - reflective thematic analysis, comparison, generalization, etc.

Originality. The material for analysis in our study was in-depth interviews with 30 students aged from 17 to 31 years old, who completed the first course of study in various specialties (psychology, pedagogy, marketing, finance, management) in various Ukrainian higher education institutions by full-time and distance learning. Interviews were analysed by using the method of thematic reflexive analysis. Although the interviews were partially conducted in a free form, questions were necessarily asked regarding the understanding of the essence of successful studies, the motives for choosing a specialty and a higher educational institution, the difference between the learning process and the idea of it before the beginning of higher education, the idea of an ideal university, etc.

Three general themes were formed: "Academic performance", "Knowledge" and "Self-feeling". The topic "Academic performance" includes statements by students regarding grades and educational ratings, as well as the absence of re-examination of disciplines. The topic "Knowledge" contains the statements regarding the need to learn the curriculum of the specialty and its individual courses; knowledge, abilities and skills required by the future profession, as well as the importance of knowledge as a prerequisite for self-development. The topic "Self-feeling" combines students' statements where the success of studies is related to feelings of inner comfort, satisfaction from the process of acquiring new knowledge and skills, and various other psychological states.

No matter how students answer the question about what they evaluated when analyzing their performance, at least two, and most often all three topics are usually present in the entire conversation, although there are differences in the forms of their disclosure and the relationship of one topic to another. All this often causes contradictions in students' understanding of the essence of success, especially regarding the role and place of grades.

Conclusion. Qualitative analysis of interviews with students, carried out in accordance with the methodology of reflexive thematic analysis, made it possible to single out three main generalized ways of understanding the success of studies. These topics - success as academic performance, success as the acquisition of knowledge, success as a sense of self - can be located along a continuum of transition from orientation to external criteria to orientation to internal criteria. Understanding performance includes a large component related to internal states, subjective feelings, which are not covered by standard procedures for assessing student performance. We believe that studying what education is and what is its success directly for those who study will allow us to correlate the perspectives of all participants in the process. In addition, the conducted work gives reason for further thinking about correct and adequate methods of measuring the success of education.

Keywords: a student of higher education; academic success; reflective thematic analysis; an in-depth interview.

Received/Поступила: 23.03.23.